

АЛЕКСАНДАР
ТЕШИЋ

КОСИНЈАС

РЕД ЗМАЈА

■ Laguna ■

Copyright © 2008, 2026, Александар Тешић
Illustration copyright © 2016, 2026, Зоран Јовичић

Copyright © овог издања 2026, ЛАГУНА

Лакију, Дулеџу, Миши, Пеци, Гоши, Маџеју и Цоки

23. мај, лета Господњег 6942. (1435),
манастир Благовештење

„У рату, прва жртва је истина“, рекао је један грчки филозоф пре више од хиљаду година. Авај! Колико је само истине у његовим речима, а истина има тежину и за победнике и за поражене. А и једни и други је прекрајају како им је воља. Победници је улепшавају додајући и оно чега није било, а поражени је сакате не би ли ублажили свој пораз и за њега окривили неког трећег.

Зато се ја, понизан пред Господом, монах Гаврило на крају свога животног пута прихватио да сачувам истину каква јесте, не би ли наши потомци сазнали шта је претходило крвавим догађајима од 15. јуна лета Господњег 6897. Јер сад неки зли језици и улепи сведоче како Османлије заузеше Србију јер је кнез Лазар изгубио битку, па чак и да га је његов зет Вук Бранковић издао. А није било ни једно ни друго, него је људска коб, што човек лако заборавља и јер му је за своје невоље увек лакше другог окривити.

Зато се ја, понизан пред Господом, монах Гаврило у осамдесет и деветој години, прихватио посла да све своје писаније сакупим у три књиге, јер само мудрошћу и далековидошћу врачаре Драгушле и на њен наговор писарих све

приче и догађаје који претходише Косовском боју, онако како се одиграше и чији сам сведок и учесник био. И пошто ми је Господ подарио чудесан дар сликања, којим сам за живота украшавао небројене црквене књиге, искористих га и да улепшам своје писаније.

А како ме у овој поодмаклој старости руке више не служе као некад, доведох младог монаха Јакова да писари уместо мене, да му у перо говорим, јер понављати не могу, а памћење ме полако већ напушта. Хвалан је игуман из Горњака који ми те је послао. Зато, Јакове, пиши све, не буди прескакало и не скрађуј.

Пиши, Јакове, јер морам објаснити неке догађаје и људе о којима својевремено нисам могао више писарити због недостатка и писанке и времена. Ово му сад дође као некакав увод у моје писаније од пре четрдесет шест година, кад нисам ни слутио од какве су важноће били догађаји који су се низали, људи и нељуди на том путу који је водио крвопролићу и јунаштву какво наша земља никад видела није.

Пошто знаш да ноћу не спавам, синоћ узех то гушчије перо не бих ли сам саставио увод за ове књиге, али прсти не могоше да држе то лагано перце, него им оно измиче, као да се поиграва њима и да им се руга. Бацим га срдито, очајан што нешто тако лагано не могу више да држим. Али нешто у мени ми не даде мира, па испод сламарице извукох смотуљак у коме држим своју праћку и кратак мач. Узех мач у руку, а он, као саливен ми стоји, а прстима као да се снага враћа. Стегох дршку, а нит се прсти буне, нит се мишица замара. Замахнем једном, двапут, а оштро резиво сече ваздух и фијуче, а мени удари крв у главу, па осетих опет некакву снагу и вољу и пожелех да скочим на коња и да сасечем још покојег псоглавог. Авај!

Жеље и старост не иду заједно, па убрзо схватих да се не бих могао ни на коња попети, а камоли псоглавог сасећи. Ни до данас не могах да схватим постоји ли некаква веза

између мог дара осликавања књига и мог умећа у руковању оружјем. Вештине толико различите, а које чини једна иста рука. Док пером лепоту ствара, оружјем га нагрђује. Али што ми је пријало држати у руци дршку свога мача!

Но, вратимо се нашем послу, Јакове, јер морамо људи-ма објаснити ко сам ја и како сам се нашао раме уз раме с многим знаним и незнатим јунацима, чија имена и дела од заборава желим да спасем и образ њихов неокаљан да оставим. И откуд једном свештенику оружје, кад би требало да се бори часним крстом и речју божјом? И како да људи поверују да сам јахао с кнезом Лазаром, краљем Марком, Вуком Бранковићем, Милошем Обилићем и како да не помисле да измишљам кад кажем да сам причао с вилама и вилењацима, с боговима и демонима и да сам излазио на мегдан псоглавима и тодорцима? А судбина је хтела да мој живот крене другом путином, другачијом но већине људи, и да на тој путљаги спознам истину о свету и историју какву мало људи познаје и док се једни тиме диче, други је крију јер истина никад не одговара свима; некоме је увек болна.

А ја, понизан пред Господом, монах Гаврило, рођен сам, кажу, лета Господњег 6854, на Васкрс, кад је крунисан наш велики цар Стефан Душан Немањић у Скопљу. Од мајке и оца непознатих, а усвојеном милошћу братства из Бањске, дадоше ми име Гаврило, јер је слепи старац Јосиф, који је обичавао да проси пред црквом, наводно видео како ме је неки анђеос с небеса спустио пред порту цркве, што је, наравно, била бесмислица. Али братство ми држе-боље даде име Гаврило, по истоименом божјем анђелу, радујући се и сматрајући то добрим божјим знаком, верујући да ћу, кад одрастем, уздићи њих и њихов манастир. Али преварише се. У Цркви нисам напредовао, књиговах се као сви други у писању и читању, а посебно сам волео грчке и римске филозофе и историчаре. Монах постах и остах до дана данашњег, али поред све своје скромности, морам рећи да

се мало људи може похвалити да су били божји ратници. Додуше, крсташи су овуда и раније пролазили на путу за Свету земљу и у рат за ослобођење Христовог гроба, али већина њих ратоваше мало за Бога, мало више за себе и не беху прави божји ратници. Још мање се свештеника могло похвалити да су као божји ратници носили и оружје, да су били витезови Реда Змаја, чија дужност беше одбрана Часног крста од нељуди.

А ја, понизан пред Господом монах Гаврило, бејех свештеник и витез од Реда Змаја, а за појасом носих праћку Змијав, на вилењачком Вритра, јер је рачваста као змијски језик, и кратак мач Курјак, на вилењачком Вилти, искован у доба пре потопа, када су људи и нељуди водили бескрајне ратове.

Толико тога има да се каже и запише, а времена је мало, јер синоћ ми се у сну указао Световид и рекао да долази по моју душу на Видовдан, како сам му је и обећао. Како испричати нешто што траје откад је света и века, а што човек бар хиљаду година прећуткује? Како испричати једну хиљадугодишњу причу кад би и хиљаду листова хартије за њу мало било, а камоли описати је у хиљаду речи? Да почнем од почетка? Не, јер томе краја не би било. Зато је боље да почнем од самог краја, од 6. марта 6876, на Тодорову суботу. Кажеш да је то случајност, Јакове? Не, одавно сам престао да верујем у њих. Све се дешава с разлогом. Све случајности су знакови покрај пута, а што је човек мудрији, више их препознаје и може лакше да путује кроз живот. Мудрости никад доста, а човек је некако увек стиче кап по кап и увек након тешких искушења.

Догађаји стадоше брзо да се нижу, као кад клупко вунице испадне из руке и одмота се пребрзо да би га зауставио.

Субота, 20. јун,
лета Господњег 6896.

Цокино њакање тргло је Марка из најдубљег сна. Бунован али бесан као рис, Краљевић под руком напипа камен и замахну да га гађа. Вероватно би га и погодио да га не ухватих за руку. Овај покуша да је истргне, међутим, ја га стегох. Могао је Марко да се истргне да је запео јаче, али сабра се видевши моје смркнуто лице.

„Не чини то јер ти никад неће заборавити“, рекох.

„Баш ме брига шта ће ми магарац мислити“, одбруси Марко.

„Добро, али онда му више не прилази“, казах и пустих му руку.

Марка прође бес брзо као и што га је споао, па спусти камен и устаде.

„Човек не може на миру ни да спава. Није ни свануло!“, у очајању рашири руке. „Следећи пут ћу гађати магарца, то да знаш!“

„Доста си спавао. Идемо даље, пакуј прње“, рекох и почех да пакујем своје ствари у бисаге.

„Шта сам доживео! Монах да командује краљу!“

„Грчки мудрац Солон говорио је: ’Научи да слушаш пре него што почнеш да наређујеш.’“

„Сачувај ме Боже мудрих и речитих глава!“ , вајкао се Марко.

Није нам требало много да се спакујемо и кренемо. Марко је испод ока гледао у магарца, а на његово чуђење, изгледало му је као да и Цока њега подједнако мерка. Краљевић је климао главом још не верујући шта тражи овде с нама двојицом. Чим се сунце помолило иза источних врхова, кренусмо с врха Чуке низ планински венац. После дугих успона и силазака, равно тло нам дође као право олакшање. Стаза је водила ка северозападу, између планинских венаца. С леве стране остајао је шумовит врх Ивовик, па је јутро било свеже. Носили смо гуњеве и крзнене капе, али смо знали да ћемо их ускоро скинути. Убрзо изиђосмо на гребен, одакле се лево под нама стрмо спуштала косина ка Жегровачкој реци, а десно су се уздизали врхови Чвадрака. На Жегровом венцу свукосмо гуњеве и капе – сунце је већ немилосрдно пржило, а магла се полако разилажаше између обала двеју река. Стаза нас је даље водила ка северозападу, много лакша него раније.

Зато се и Марко брзо одобривољио, али био је расположен и за задиркивање. А већ је добро знао шта је мене највише љутило.

„Но, мудра главо, размишљам о нечему израна, па би ти можда могао то да ми разјасниш“, поче он док је јахао иза мене.

„Кажи, Краљевићу“, рекох не окрећући се.

„Јуче си ми причао како сви ти душмани имају своје богове. Је ли? А шта би с њима? Где су сад ти богови Мисира, Грчке и других? И зашто нису чували свој народ, па да још владају, него су им царства пропала?“

„Богови су бесмртни онолико колико народ у њих верује, колико им душа завешта. Кад престане веровати у свог бога, народ га заборави и онда овај нестане. Заборав убија. Кад и последња душа оде неком другом богу, а не свом, стари бог

умире. Зато се и војске пред битку причесте, а то је, колико знам, од памтивека код свих народа. Да се зна коме која душа иде. Покојнику се на самрти даје последња причест и опрост грехова не би ли му се душа упутила његовом богу“, говорио сам полако, као да читам неку молитву. „Кад освајачи поробе неки народ, преобрате га и наметну му своје богове. Тако је по ратним обичајима. Некад стари богови опстану јер се нови не прихвате, али што им мање душа оде, то су они слабији и на крају могу нестати. То је нешто што траје више људских живота, али поробљени народи на крају обично прихвате нове богове, а стари нестану. Ми прихватисмо хришћанство пре више стотина година, али стара вера још је јака у нама. Стари богови још живе. У њих се највише верује на селу. Зато се цркве свуда дижу, да се прочује божји глас, а да се потисне глас старих божанстава.“

„Кажеш да се зна коме која душа иде?“, упита замишљено Марко. „А шта бива ако та душа некуд залута?“

„Поједу је демони или зли богови, јер они само тако опстају, хранећи се душама неверника и поклеклих у вери.“ Марко се приметно стресе. „Они свакојако ваде душе слабих и очајних, обећавајући и лажући, да би их онда прождрали кад им се душе завештају. Зато је важно бити чврст у вери према нашем Господу и не приклањати се лажним обећањима богатства и моћи. Јер он нама пружа вечни живот и опрашта грехове. И Исуса је демон искушавао неколико пута. У пустињи, у ноћи пред распеће, нудећи му спасење ако му завешта душу. Али у Господа Исуса вера беше јака и он је одолео слаткоречивости нечовека.“

„Збуњујеш ме, монаше“, рече Марко. „Час лепо причаш, час трабуњаш неке глупости. Мешаш ствари.“

Осмехнух се, али не рекох ништа. Наставили смо неко време да ходамо у тишини. Марку поче да се допада овакав разговор, јер је бар време држе пролазило, али одбијао је да поверује у све што је њему као правоверном било странно.

Пут је и даље био лак, па смо већ негде око поднева стигли подно Бабине чуке. На Маркову радост, с врха превоја угледасмо неко село са тридесетак кућа. Што су села била даље од градова, то су куће биле збијеније, јер су се људи тако штитили од разбојника и вукова, а било је и лакше међусобно се помагати.

Куће су биле допола од камена, а остало од дрвета. Имале су по један или два прозора, увек окренута према главној улици или према суседовој кући. И то је било ради безбедности. Дрвени кровови били су коси да не би задржавали снег, а рупе у зидовима попуњене блатом и сламом. Једна једина прашњава улица делила је село на два дела. С превоја смо могли видети децу која су трчкарала тамо-амо и вредне жене како обављају послове око својих кућа. Приметио сам да на отвореном нема мушкараца.

„Да сиђемо?“, обрадовао се Марко. „Можемо да се опкрбимо храном и вином. Ја ћу платити.“

Осматрам село и околину. Насред пута је. Можемо да га заобиђемо, али не изгледа као опасно место. С друге стране села, на једној косини назире се бунар. Свежа вода би нам добро дошла.

„Идемо“, рекох кратко.

Истовремено кад смо изашли на превој, вероватно су и они нас угледали одоздо, па док смо стигли до првих кућа, већ нас је чекало педесетак мушкараца с вилама и секирама у рукама. Али кад видеше мене у свештеничкој хаљи како водим магарца, лакну им, те одагнаше страх од витеза на великом коњу.

„Помаже Бог, људи!“, довикнем док смо прилазили.

„Бог ти помогао“, узвратише домаћини. Људи полако спустише оружје, би их срамота што тако дочекују једног попа. Најрадије би да их склоне, па их крију иза себе, али мотке се виде.

Напред иступи један млађи човек с дугом брадом и секиром у руци. На себи је имао дугу ланену кошуљу, панталоне и на ногама сандале.

„Добро сте дошли, путници“, рече он. „Ја сам Радуш, старшина села Бабина Чука.“

„Ја сам монах Гаврило из манастира Горњак, а ово је... витез Марко.“ Не рекох да је краљ, јер би се брзо прочуло да неки краљ иде без пратње по највећој забити и могло би привући радозналце. „Ми смо на пропутовању.“

„А којим то послом, попе? Ми смо ван главних путева“, рече овај неверљиво.

„Правимо попис за војску“, оштро рече Марко. Знао је да ће их то ућукати. „Догодине биће рата, па сад бројимо на колико мушких глава можемо рачунати из сваког села.“

Сељаци се ускомешаше, али ништа не рекоше.

„Одавде су мушке главе увек ишле у рат, витеже“, рече Радуш. „Најстарији су били у биткама на Марици и на Дубравци, а на Топлици смо сви били кад смо под Лазаром потукли Османлије и отерали их у Ниш. Са Топлице се двадесет пет наших није вратило. Ми се увек одазовемо у војску“, поносно ће Радуш.

„Знамо ми то, домаћине“, спустио је тон Марко. „Зато и долазимо код вас, јер војска не може без својих најбољих ратника.“

Људи се опустише јер им је годило да то чују и то одагна страх да ће бити неке кавге или расправе. Наста жагор и људи се окупише око намерника, а и деца притрчаше да виде витеза, његово оружје и Шарца.

„Хајде да се мало окрепите, дошли сте таман на време, иако на даће, али не смета“, рече Радуш и поведе нас. Људи су нас тапшали по леђима и позивали нас да уђемо у село. Жене су извиривале кроз прозоре или иза куће, али нису прилазиле.

Људи нас одведоше до једне куће на средини села, ни веће ни мање од осталих, али нешто уређеније. Око куће су биле кокошке и свиње.

„Ко је покојник?“, упита Марко док је улазио у кућу.

„Мој отац“, рече Радуш и пусти мештане да уведу Марка унутра, а он ухвати мене за рукав и пусти друге да уђу. А онда ми се обрати скоро шапатам:

„Чуо сам за тебе, монаше.“

„Јеси ли?“

„Кажу да си mudar и праведан“, климну главом овај.

„Желим добро свима“, одврати кратко. Радуш ме потапша по рамену и уведе ме у кућу. Зидови су били голи, а осам сламарица беше поређано њиховом дужином. У соби у којој се кувало и спавало средина беше рашчишћена, и ту је било неколико поређаних столова с клупама са обе стране. На њима беху наређани храна и пиће: погаче, сир, кајмак, лук, свињско месо, ракија...

Марко се осмехну на тај призор и заузео место не питаваши да ли је слободно. Ја сачеках да ми Радуш каже да седнем поред њега, у челу стола. Осталих двадесетак мушкараца поседаше на своја стара места и наставише да једу и пију уз веселу причу.

„Жао ми је што не дођосте неком бољом приликом, али нисте могли знати“, рече Радуш.

„Не брини ништа, домаћине“, одврати Марко сипајући ракију у крчаг, иако је неко већ пио из њега. „Знаш како кажу: њему за душу, мени у гушу!“

Сви се насмејаше на то и наздравеше му. Ја узех мало погаче, сира и лука, и стадох јести некако мрзовољно, као да ми нешто није по вољи. Освртао сам се око себе и гледао људе по кући. Неколико жена је служило, приносећи и односећи послужење. У једном ћошку, крај огњишта, приметих једно десетогодишње дете како седи и тужно гледа под сто. Очи су му биле црвене од плакања.

„Је ли онај мали твој?“, упитах Радуша.

„Јест вала, то је мој Дајша. Имам још три млађа сина и једну старију кћер. Чувају овце изнад села.“

Посматрам Марка. Халапљиво једе и пије као да ће он сутра умрети. Час се наливао ракијом, час хладном водом. Нисам могао да се опустим иако су се сви веселили. А управо то беше оно што ми је сметало, јер била је даћа. Нешто ми сину, па тихо упитах Радуша:

„Него кажи ми, добри домаћине, је л' ово пустиновање?“

Радуш само потврдно климну главом и настави да једе. Ја наједном престах да једем и почех да мислим како ће Марко, као праведан правоверник, реаговати кад то сазна. Помислих да би било најбоље да га одмах извучем из куће и да кренемо даље, али гледајући га како једе и пије, знао сам да неће штети да се одвоји од стола. Решим ипак да покушам, али би касно. Видех Марка како преста да једе јер је гурнуо ногом нешто испод стола.

„Је ли, имаш ли то неког кера испод астала?“, упита с осмехом Радуша. Жагор полако замре и наста непријатан тајац. Све очи беху упрте у Марка. Овај то примети, одмери их све, па завири под сто. Кад оно, испод стола чучи један старац. Изборана лица, седе косе и дуге браде, кошчатих руку, изгледао је јадније од неког пса. Ја зажмурим и уздахнем. Знам шта следи.

Марко се зачуди што види чичу склупчаног испод стола, па га нехајно упита:

„Шта радиш ту, старино?“ Кад овај не одговори, Марко се уозбиљи па га опет запита: „А ко си ти, чича?“

Да бих прекинуо непријатну тишину, брзо устанем и приђем Марку.

„Хајдемо, Марко, довољно смо зачамили овде. Чека нас дуг пут. Захвалимо домаћинима и кренимо.“

„Чек' мало, попе“, рече овај, сад већ сумњичав. „Није ми јасно шта ради овај чича испод стола“, па се сагну испод стола и ухвати га за руку: „Хајде, деда, изађи.“

Овај полако и уплашено изађе испод стола и на једвице се усправи дрхтећи од страха и изнемоглости.

„Деда! Деда!“, повиче дете крај камина и полете му у загрљај.

Марко се зачуди још више и одмери их од главе до пете, грозничаво размишљајући. Тек кад је погледао намрштене кућане и госте, нешто страшно му сину у глави. И сети се.

„Он ти је отац“, рече Марко. „Није покојник. Још.“

Ваздух у кући поста тежак, а тишина злокобна. Марко спусти руку на балчак свога мача и погледа оштро све људе за столом. Ја се умешах не бих ли спречио крвопролиће. Ухватим краља за руку и повучем га у страну:

„Одмах пођи са мном напоље“, тихо му рекох. Марко се љутито отргну, спреман да исуче мач и казни прекршиоце. Али ја га стегнух за мишицу: „Не чини то, но послушај ме.“

Марко се у тренутку сабра и погледа у мене. Нетремице сам га гледао. Очима му говорим да је опасност свуда око нас. Коначно, он се опусти и скину руку с балчака, а ја га брже-боље изведох напоље. Изађосмо из дворишта, и таман кад је овај зинуо да се побуни, рекох му:

„Не мешај се у њихове обичаје!“, био сам тих али оштар. „Пустеновање још постоји по селима. Око градова и цркава тога више нема. Али овде, у планини, још опстаје.“

„Не занима ме, попе“, одбруси ми Краљевић. „Све ћу их посећи, а жене и децу растерати и куће ћу им попалити. Не могу на правди Бога да убију човека само зато што је стар и немоћан да ради. Чуо сам ја за ово...“, покуша да се врати унутра, али ја га зауставих.

„Јеси ли полудео? Не можеш побити људе због неких старих обичаја. Не мешај се“, па онда спустим тон не бих ли га мало смирио. „Марко, знаш најстарији закон: поштуј домаћина и његово гостопримство. То значи поштуј његове обичаје и његове богове.“

Марко ме на последњу реч погледа, а у очима му севну бес. Хтео је да улети у ту кућу и сасече све људе за столом!

Отргну ми се и пође према капији, кад се отворише врата куће и из ње стадоше да излазе сви они људи, али опет са вилама и секирама. У први ред изгураше чичу и његовог унука.

Опет ухватим Марка за мишицу и дошапнем му:

„Пусти мене. Нећу дозволити да га убију.“ Марко ме оштро погледа, али видевши ми одлучност у очима, реши да ме послуша.

Одгурнух Марка са капије, а људи стадоше да излазе. Први прође Радуш, држећи чичу за руку. Сви су испод ока гледали Марка. Једино је дечак са сузама у очима пратио свог деду. Жене се нису могле нигде видети.

Марко је стајао по страни, а ја полако прићох Радуш.

„Опрости мом пријатељу, из града је. Они тамо су већ заборавили наше старе обичаје. Разуме он, али му је то ипак страно. Неће се мешати.“

„У реду, монаше“, рече одлучно Радуш не скидајући поглед с Марка и не спуштајући секиру коју је у руци држао. „Ти си човек од речи, знам то. Увредио нас је, али биће му опроштено због тебе.“ Затим га погледа, па рече: „Ја ћу сад свог оца одвести у шуму“, рече то, па даде секиру човеку до себе. „Хајдемо, стари“, поведе за руку чичу који је једва ходао, што од старости, што од страха. Али Радуш је био непоколебљив. Требало је да одведе оца у шуму, да га удари каменом у главу и баци га у већ ископану раку. Таква је била судбина свих старих и неспособних за рад, било да су очеви или мајке. Било је мање устију за храњење. Само што су жене ређе одвођене у шуму јер су оне и као старице биле од веће користи домаћинству него старци.

Радуш стаде да води свог оца ка излазу из села, према бунару. Старина је ходао клецајући. И он је свог оца тако одвео у шуму. Сад је био ред на њега. Већ су били одмакли двадесетак корака, кад се ја гласно обрatih дечаку:

„Колико ти је година, Дајша?“

„Једанаест“, каже овај кратко.

„Кажу да са десет година отац може повести сина на пустиновање“, говорио сам то гласно да би ме сви присутни чули. Чак је и Радуш застао и окренуо се према нама. „Иди према оцу и он ће те повести. Време је да видиш како се то ради“, погледам Радуша, а овај збуњено подиже руку да заустави дете. Међутим, један старији човек из групе му довикну:

„У праву је, Радуше. Поведи га. Кад ће иначе научити?“

Остали стадоше да потврђују и да му добацују да поведе дете. Овај не имаде куд, па левом руком поведе сина, а десном старог оца. Кад су њих тројица већ одмакли, сви се уз жагор вратише у кућу да наставе да једу и пију. Више нису ни обраћали пажњу на Марка, који је киптео од беса. За трен ока Марко и ја остасмо сами, гледајући како Радуш води оца и сина ван села. Кад су ова тројица замакли иза последње куће према бунару и даље ка шуми, Марко се окрете према мени и прострели ме погледом.

„Обећао си да га неће убити“, рече кратко. „Нисам знао да ниси од речи.“

„И нисам. Учинио сам шта сам могао. Видећемо, није још готово“, приђох му.

„Како није кад је Радуш одвео оца да га у шуми погуби?“, Краљевић ме је гледао намрштено. „Требало их је све посећи и запалити кућу.“

„Постоје ствари у које се не смемо мешати, Марко. Ово је тек једна од њих. Људи озбиљно схватају своје обичаје, и то мораш поштовати иако ти се не свиђа.“

„Црква ово не допушта“, кратко рече овај.

„Наравно. Али и Црква је присвојила многе старе обичаје, ублажила их и прогласила својим тамо где се нису могли искоренити. Као Косингас, то мораш знати да би све ово боље разумео.“

Марко ућута накратко, пође према Шарцу и не окрехући се рече:

„Обећао си да га неће убити.“

„Не иди. Морамо купити нешто хране, напунити мешине водом...“

„Одавде ми ништа не треба. Радије ћу скапавати од глади“, узјаха он Шарца и полако пође ка излазу из села, према бунару.

Слегох раменима, поведох Цоку и кренух за њим. Село као да је наједном опустело. Нису се чула деца, нити жене. Сви су знали да је Радуш одвео оца у шуму.

Стигосмо обојица код бунара, кад оно, Радуш се враћа са оцем и сином у село. На лицу му се видело да је љут. Гледа у земљу пред собом и прође поред Марка и мене не погледавши нас, не изустивши ни реч. Не хтедох ништа да га питам него полако спустим дрвену кофу у бунар с водом.

За њим су полако долазили деда и унук. Унук је блистао од среће, а и деда се осмехивао и живље се клатио, чинило се да ће потрчати од среће. Ни њих не хтедох ништа да питам, али Марко, не могавши да издржи, приђе им:

„Шта би, чича? Мислио сам да ће те син погубити.“

„Би он, али наједном се предомисли“, дрхтавим гласом рече старина.

„Зашто?“

„Па, само што замакосмо у шуму, Радуш каже мени: 'Који камен да изаберем, тата?' А мени би једино жао Дајше што мора то гледати, па му рекнем: 'Било који да изабереш, остаће један и за тебе.' Радуш на то погледа у Дајшу и расплака се на моје очи. Молио ме је за опроштај и повео ме кући“, деда је сав срећан загрлио унука, који га је чврсто држао око струка. „Да не беше Дајше, на зло би се завршило“, рече срећан и наставише даље.

Ћутке сам пунио мешине водом, кад ми се Марко иза леђа обрати:

„Знао си да ће се овако завршити.“

„Нисам знао, али сам се надао“, рекох не окрећући се. „Једино деца могу смекшати срце од камена. Једино су она

чедна. Није ни чудо што до треће године могу и анђеле да виде.“

„Добро кажу за тебе да си чудан, Гаврило“, рече Марко. „Некад ме просто плашиш.“

„То је добро“, насмејаш се и добацих му мешину с хладном водом. „Боље ћеш да ме слушаш.“

Марко, опуштен и задовољан што се све добро завршило, грохотом се насмеја, па узјаха Шарца и не сачекавши ме да напуним своју мешину с водом, крену низ пут. Ја се брже-боље опскрбих водом, натоварих је сиротом Цоки и поведох га за Марком.

Пут је сад водио благо низбрдо, што нам је пријало јер нас је умор сустигао како је подне одмицало. Залазак сунца нас је затекао негде подно Ранковице, па потражисмо место да преноћимо. На месту званом Крстати Лаз наиђосмо на једну малу ливаду испод пута где је из једног старог пања који је корењем као паук обухватио једну стену текао танак млаз хладне воде.

„Лепо место“, рече кратко Марко, осврћући се. „Мека трава и извор који жубори.“

„Ништа боље нам не треба“, додадох док сам скидао бисаге с магарца. „И ведро небо изнад нас да боље видимо звезде.“

Ћутке се распремисмо и пустисмо Шарца и Цоку да се напасу док није пао мрак. Ми дотле прикуписмо сува дрва и запалисмо ватру. Поседасмо на наше поњаве. Нисмо били гладни, па нисмо ни јели. Само смо се наливали хладном водом из пања. Пријала нам је више од вина.

„Већ неколико дана путујемо заједно, а ти никако да ми кажеш куда тачно идемо“, наједном рече Марко.

„Идемо у једно село подно Кобаоника, где живи жена која ће нам одгонетнути Драгушлине речи.“

„Опет нека врачара?“

„И није баш, него... разуме се у те ствари. Мудра је“, ово рекох помало неспретно јер ме је ухватио неспремног.

„Нешто кријеш, али нека ти буде“, примети Марко. „Не волим да се мешам у оно што не разумем.“

„Има времена, разумећеш. Као што си разумео и ово данас што се десило.“

„Свакако да разумем, али тешко прихватам. А кад ме обузме бес...“, Марко застаде климајући главом. „У стању сам свашта да урадим.“

„То потиче још из времена кад смо живели у племени-ма, давно пре доласка једног бога. Много тога опстало је у оваквим селима, далеко од путева.“

„Изненадило ме је кад си рекао да деца могу да виде анђеле“, рече Марко. „Откуд то?“

„Њихова срца су чиста, душе неискварене, као некад у људима. Отуд и могу да их виде.“

„Чудовити су путеви Господњи“, рече он више за себе.

„Нису, Краљевићу“, рекох му. „То је само наш изговор за оно што не можемо да објаснимо. Богови и анђели могу помоћи само онима којима су суђаје предсказале велика дела. Не могу они спречити да нека река поплави и подави људе, нити могу спречити подрхтавање тла које разара читаве градове, ни болести које убијају и недужну децу. Они могу само немо посматрати такве пошести. Али помажу онима који су њима по вољи.“

„Не волим кад кажеш ’богови‘“, намршти се он. „Само је један Бог. Не квари ми расположење, Гаврило... Уосталом, и Стари завет каже: ’И побацали су богове њихове у огањ, јер не беху богови, него дело руку човечјих, дрво и камен, зато их потрше.’ Или како се у јеванђељима каже: ’Али тада не знајући Бога, служисте онима који по себи нису богови.’“

„Видим да знаш божју реч напамет“, изненадих се. „То је похвално. Али у њој се на стопедесет и осам места спомињу

богови. Некад као камени и дрвени идоли, које треба спалити и оборити. 'А он узевши из руку њихових, сали у калуп, и начини теле саливено. И рекоше: Ово су богови твоји, Израилу, који те изведоше из земље мисирске.' Такође каже: 'И служићете онде боговима које су начиниле руке човечије, од дрвета и од камена, који не виде ни чују, нити једу ни миришу.' Али некад и као живе богове: 'Јер ћу проћи по земљи мисирској ту ноћ, и побићу све првенце у земљи мисирској од човека до живинчета, и судићу свим боговима мисирским, ја Господ.' Или: 'Ко ће нас издати из руку тих силних богова?' То су богови што побише Мисирце у пустињи свакојаким мукама... Некад је то камени идол, некад није."

„Ко је онда створио свет и живот на њему?“, упита га Марко.

„Мати... Сила која постоји свуда око нас, у дрвету, у води, у ваздуху. Она је колевка живота.“

„У почетку Бог створи небо и земљу“, рече Марко.

„Многе свете књиге говоре о настанку света. Није наша једина.“

„И изрећи ћу им суд свој за сву злоћу њихову што ме оставише, и кадише другим боговима, и клањаше се делу руку својих“, додаде Марко.

Погледах га прекорно:

„Ја сам Косингас, изабрани, ја чујем шуму како дише и срце у земљи како лупа. Свој живот и душу посветио сам и завештао нашем Господу, он је наш Бог, нама је најбољи, као што је теби твоје вино најслађе, а месо из твог стада најбоље. Он је праведан бог. Он не жели зло никоме и хоће да опрости свакоме. Али уме и да брани своје. Ја сам оружје у његовим рукама. Међу нељудима има питомих и њих браним, али непријатеље уништавам.“

Марко се ућута јер му се учини као да те речи не говорим ја, већ... нешто друго. Наста непријатан тајац. Само

се чуло пуцкетање ватре и вода како цурка из пања. Цока и Шарац већ су се примирили јер се мрак спуштао над шумом. Убрзо се и прве звезде појавише. Како је небо бивало мрачније, тако се све више китило сазвежђима.

Дуго смо ћутали, свако у својим мислима. Најзад, Марко изусти:

„Причај ми још, монаше. Али почни из почетка, а ја ти нећу показати непоштовање.“

Уздахнух. Корак по корак, успевао сам да задржим Маркову пажњу. Бар накратко.

„Мати је створила свет и живот на њему. Створила је богове да управљају и помажу људима. Понудила им је да изабереу како ће то чинити: у једној руци држала је љубав, а у другој моћ. Јер закон вели: све има своју супротност. Љубав и мржња, добро и зло, бело и црно, смех и сузе. Да би човек умео да цени добро, мора знати шта је зло, иначе не може правилно да просуди. Понудивши љубав или моћ да управљају људима, неки богови се полакомише и узеше моћ, а други љубав. Они који изабраше љубав посташе небеска божанства, а они који изабраше моћ посташе подземна божанства. Али не би то све. Богови имаше вечан живот докле год им душе буду завештане. Настала је борба за људске душе. Први су обећавали вечни живот, а други богатство и моћ за живота. Јер мора се знати коме која душа иде. И једни и други богови створише себи анђеле да им помажу. Подземни анђели посташе демони. Као што се живот накотио на земљи, тако би и под земљом. Прве је красила љубав, друге моћ, али она не беше свемоћна јер многи нељуди не могаше да изађу на светлост дана. Зато никад нису могли да загосподаре земљом. Покушавали су слањем разних својих слугу, али људи су увек успевали такве навалe да одбију. Док једног дана Мати није послала ватру с неба и подавила скоро цео свет. И падала је киша четрдесет дана и ноћи. Дуго након тога свет људи и нељуди

био је одвојен, али нетрпељивост и мржњу вода није могла да однесе...“, био сам све време загладан у звезде. Уздахнух сетивши се Драгушлиних речи, па на крају додадох: „Ад се спрема да прокључа.“

Погледах у Марка, а овај је већ увелико спавао. Нисам приметио кад је заспао нити знам колико је слушао. Сместих се на своју поњаву и наставих да гледам звезде. И да послушкујем шуму.